

Отримано: 22 серпня 2021 року

Прорецензовано: 6 вересня 2021 року

Прийнято до друку: 20 вересня 2021 року

e-mail: fedjkoOlha@gmail.com

inna.zava@gmail.com

bloriv1991@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-240-244

Федько О. М., Заваруєва І. І., Бондаренко Л. І. Психологічна адаптація студентів-іноземців у процесі комплексного вивчення української мови та історії її становлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 240–244.

УДК: 811.161.2:[378.091.212-054.6:159.9

Федько Ольга Миколаївна,

викладач кафедри іноземних мов,

Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Заваруєва Інна Іванівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Бондаренко Лариса Іванівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ КОМПЛЕКСНОГО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ІСТОРІЇ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ

У статті представлено дослідження особливостей психологічної адаптації студентів-іноземців до мовного та національного середовища під час актуалізації та систематизації здобутих знань у процесі комплексного вивчення окремих тем з української мови та впливу історичних подій на її становлення. Дослідження проводилось на основі використання комплексної експериментальної навчальної програми з української мови, як іноземної та з історії України в одній академічній групі студентів-іноземців I курсу (12 осіб). Інша група студентів навчалась за стандартною навчальною програмою.

Мета дослідження – продемонструвати позитивну динаміку психологічної адаптації студентів з різних країн до мовного та національного середовища у процесі вивчення української мови як іноземної та окремих аспектів її становлення, а саме вплив Польщі на українську літературну мову на західноукраїнських землях у 20 – 40-х рр. XX ст. Актуальність вивчення саме цього історичного періоду полягає у тому, що нова редакція «Українського правопису» 2019 року частково активізовує вживання запозичених із польської мови лексем та правописних норм «Правопису» 1928 року.

Результати дослідження продемонстрували, що середній бал студентів, які навчались за експериментальною програмою вищий, ніж у студентів, що навчались за стандартною програмою.

Ключові слова: психологічна адаптація, студенти-іноземці, українська мова як іноземна, історія становлення мови, національне середовище, мовне середовище.

Olha Fedko,

Teacher of Chair of Foreign Languages,

Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan

Inna Zavarueva,

Ph.D. in Philology, Assistant Professor,

Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan

Larysa Bondarenko,

Ph.D. in Philology, Assistant Professor,

Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan

PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF COMPREHENSIVE STUDY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND HISTORY OF ITS FORMATION

The article presents a research of the peculiarities of the psychological adaptation of foreign students to the language and national environment in the process of comprehensive study of peculiar topics of linguistics and the history of its formation. The research was conducted on the basis of the use of a comprehensive experimental training program for learning Ukrainian as a foreign language and the history of Ukraine in one academic group of foreign students (12 people). Another group of students studied according to the standard program.

The research objective is to demonstrate the positive dynamics of psychological adaptation of students from different countries to the language and national environment in the process of learning Ukrainian as a foreign language and particular aspects of its formation, namely the influence of Poland on the Ukrainian literary language in Western Ukraine in the 20s and 40s of the 20th Century. The urgency of studying this historical period is that the new edition of the "Ukrainian orthography" of 2019 partially intensifies the use of lexical tokens borrowed from the Polish language and orthographic norms of the "Orthography" of 1928.

The research results showed that the average score of the final testing of students who studied through the experimental program is 3 points higher than that of students who studied through the standard program. In addition, students of the first group have much higher results from diagnosing the psychological characteristics of adaptation to the national environment.

By studying the language and history of Ukraine, foreign students not only much better mastered language phenomena and understood their origins, but also learned about the complex past of our country.

The conclusions of the experiment show that the proposed methodology proved itself to be a tool of improving the psychological adaptation of foreign students to the language and national environment of the country in which they receive professional education.

Key words: psychological adaptation, foreign students, Ukrainian as a foreign language, history of language formation, national environment, language environment.

Вступ. Інтернаціоналізаційні тенденції, що спостерігаються останнім часом у закладах вищої освіти України, все більше актуалізують проблему адаптації студентів-іноземців до нового для них мовного, соціального та національного середовища.

Як правило, завдання підготовчих факультетів будь-якого вишу у нашій країні зводяться лише до мовної адаптації іноземного студента. Але ж студенту-іноземцю потрібно не лише вміти спілкуватися, він повинен знати та поважати традиції, історію та культуру країни, у якій здобуває фахову освіту. Одним з варіантів вирішення цієї проблеми може стати вивчення української мови як іноземної в поєднанні з вивченням основних фактів з історії її становлення. Ця тема складна і потребує ґрунтовного дослідження як психолого-педагогічних аспектів адаптації, так і якості засвоєння студентами нового матеріалу.

Варто відзначити, що проблема адаптаційного процесу студентів з інших країн є предметом багатьох наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: Алексеева [1], Довгоцько [3], Дятленко [4], Кайдалова [5], Паламар [8], Лещенко [6], Московчук [7] тощо. Цікаво висвітлено ключові інструменти для підвищення якості викладання та вивчення другої/іноземної мови, а також багатомовності та міжкультурної освіти у CEFR. Зокрема, варті уваги наукові дослідження Брайана Норта та Гюнтера Шнайдера, проведені у швейцарському національному проєкті наукових досліджень (CEFR, 2017). Про історичні передумови формування мовних явищ, а саме вплив держав, у складі яких перебували українські землі, на становлення літературної української мови, писало чимало науковців (Титаренко [11], Шевельов [14], Баранівська [2], Піддубна [9], Соколенко [10], Ушакова, Тростинська [13], проте це питання й досі маловивчене.

Актуальність теми зумовлена потребою модернізації освітньої системи України у напрямку якісної підготовки іноземних студентів, створення умов для їх якнайшвидшої адаптації до нового соціуму та культивування при цьому поваги до історії, мови та традицій нашої держави. Адаптація студентів-іноземців до національного та мовного середовища у процесі вивчення української літературної мови як іноземної у комплексі з історією її становлення є абсолютно новим та досі не дослідженим питанням.

Мета дослідження – вивчити особливості адаптації до мовного та національного середовища у процесі вивчення студентами-іноземцями підготовчого відділення окремих тем з лінгвістики та паралельно тих подій в історії України, що мали безпосередній вплив на становлення пропонованих для опрацювання фонетичних та лексичних явищ.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **науково-дослідницьких завдань** :

- узагальнити здобутки вітчизняних та зарубіжних науковців щодо особливостей адаптації студентів-іноземців та впливу історичних подій на становлення української літературної мови;
- проаналізувати історичні зміни мовних явищ конкретного періоду;
- скласти експериментальну навчальну програму (5 академічних години) з комплексного вивчення окремих тем української мови як іноземної та історії становлення мовних явищ;
- провести діагностику психологічних особливостей адаптації до національного середовища в студентів, які навчалися за експериментальною програмою;
- описати та проаналізувати отримані результати.

Методи та методика дослідження. У дослідженні застосовано такі лінгвістичні та психологічні методи, як аналіз і синтез – для обґрунтування теоретичних засад роботи; спостереження, метод лінгвістичного опису мовних фактів, метод експерименту, описовий метод тощо.

Методологічна основа дослідження передбачає:

- пошук, опис літературних творів, статей, записів, словників 20–40 рр. ХХ ст. та визначення діапазону впливу Польщі на становлення української літературної мови;
- розробка експериментальної навчальної програми з комплексного вивчення української мови як іноземної та основних аспектів її становлення тривалістю 5 академічних годин;
- проведення психолінгвістичного експерименту.

Результати та дискусії. Для укладання навчальної програми та проведення емпіричного дослідження було обрано такий період історії становлення української мови, як окупація західноукраїнських земель Польщею у міжвоєнний період (20–40 рр. ХХ ст.). Саме цей період має великий вплив на становлення сучасної української літературної мови, адже сьогодні, згідно з новою редакцією «Українського правопису» (2019 рік), спостерігається часткова активізація вживання запозичених із польської мови лексем та правописних норм 20–40х рр. ХХст.

Студентам на першому занятті було запропоновано короткий огляд історичних передумов становлення української літературної мови. Держави, у складі яких знаходилися українські землі, прагнули будь-якими способами сповільнити розвиток мови або ж знищити її зовсім. Чому? Дуже просто – без мови немає нації. На занятті ми аналізуємо вплив польської окупації на українську літературну мову у міжвоєнний період. На таких територіях Західної України, як Холмщина й Підляшшя у 20–40 рр. ХХ ст. все українське: преса, література, читальні, школи, судочинство, церкви та навіть публічні виступи – табу. На Галичині та Волині було вільніше, тому саме там зберігся осередок літературних діячів, критиків та публіцистів. Вони гуртувалися, як правило, навколо періодичних видань. Попри заборони та утиски все ж видавалися українською мовою журнали («Літературно-науковий вістник»), укладалися словники, письменники та поети писали рідною мовою.

Звичайно, в таких складних геополітичних умовах українська літературна мова не могла не зазнати впливу. Полонізми, фонетичні та словотвірні явища, що свідчать про польське походження, стиль наголошення українських слів за польським варіантом зафіксовані у словниках, статтях, поетичних та прозових творах. Деякі з них впевнено увійшли спочатку до західноукраїнського, потім і до всеукраїнського мововжитку. Якщо говорити про українські говірки, то вплив окупації Польщі на них просто колосальний.

Студенти, обговорюючи історичні передумови фіксації певних мовних явищ, зокрема вплив Польщі на українську літературну мову, як показали результати, краще засвоїли мовний матеріал та пройняли складною історією нашого народу.

Висока інтенсивність польсько-українського мовного контактування впродовж 20–30-х рр. ХХ ст. розкривається у дослідженнях, присвячених аналізу тогочасних правописних і перекладних словників, періодики, а також творів тогочас-

них українських письменників, а саме: Василя Пачовського, Юрія Липи, Осипа Турянського тощо. Специфіка цього періоду полягає в тому, що польський вплив особливо помітний був у західноукраїнському варіанті мови. Однак цей варіант «служував провідником і водночас своєрідним фільтром на шляху поширення полонізмів у загальноукраїнській мові».

Періодика стала чи не найважливішим чинником розвитку літературного процесу. Літературна преса не лише відображала літературне життя краю, а й формувала його. Поети, письменники, критики не видавали окремо своїх збірок, а друкували свої витвори у літературних журналах. З погляду наявності в їхніх творах запозичень з польської мови, варто сказати, що їх не багато. В Осипа Турянського вони трапляються частіше і саме це викликає шквал невдоволення з боку тодішніх критиків – письменники приписують надмірне використання в творах великої кількості запозичень з польської мови. Це характеризує тодішніх літературних діячів як свідомих патріотів, завдяки яким українська літературна мова не лише зберегла своє існування, але й розвивалась. Щоправда, в умовах польської окупації це було дуже складно.

Хоча в роки міжвоєнного періоду незначна кількість письменників писали твори, у яких ми можемо зустріти польські запозичення, проте вони є.

До прикладу, Юрій Липа у вірші «Слово в пустині» вживає полонізм «сильветки», пізніше словники фіксують це слово.

– Мережаться сильветки одно гробів. **Сильветки** – з пол. sylwetka – 1) силует, обриси, 2) фігура, zgrabna sylwetka – струнка фігура, 3) образ, обличчя, sylwetka bohatera – образ героя, sylwetka duhowa – духовне обличчя.

Ми також проаналізували твори Осипа Турянського, якому літературні критики закидають використання великої кількості полонізмів. Дійсно, його оповідання є яскравим прикладом того, як польські запозичення входять в українську літературну мову. Наприклад, у творі «Дума пралісу» вживається слово «крок»: – Заки одначе правительство зважилося на цей жалогідний **крок**.

(**Крок** < пол. *krok*). У його творі «Курка» використано всім нам знайоме слово:

– А **хлопець** чи дівчина? – питає Іван (**Хлопець** – з польської < *chłopiec*).

«Поza межами болю» є найвідомішим твором автора і саме там найбільше зустрічаються полонізми. Наприклад:

– Але ви не побачите моєї душі й не вчуете її плачу, бо тільки душа може **побачити**, відчуті й розуміти душу (**Бачити** < *baczyć* («бачити», сучасне значення «звертати увагу», що утворене від **ob-ačiti* < **oko*). Існують версії іншого походження польського слова (від **baki* – «очі» чи здогадного **bakъ* – «наглядач»), або ж версії, що виводять українське *бачити* з інших мов);

– Ясновельможні дами! Маю за честь представити вам одно вельми цікаве товариство сімох людей, котрих доля вирядила в далекий світ по ділам смерті. (**Вельми** < *wielmi*);

– А весь огонь артилерії ви наказали звернути ззаду в плечі бідних небораків, і при помочі сербського вогню знищили ви до ноги свій **власний** батальйон (**Власний** < *wlasny*, що є питомо польським словом);

– Ти, Ніколичу, балакаш, як жовтодзьоб. З тебе нівроку естет... (**Дзьоб** < *dziob / dziub*);

– Тепер іще тільки трощки витримай у воді і, богу дякувати, будеш здоров. (**Дяка, дякувати** < *dzięk, dziękować*)

– Тямите, як я, загартований жовнір, плакав перед вами? (**Жовнір** < *żołnierz* – солдат польської армії (здебільшого в історичному контексті)).

Не можемо оминати таку важливу ланку в дослідженні полонізмів, як лексикографія, тобто словники 20–40 рр ХХ ст.: «Російсько-український словник» за редакцією акад. А. Е. Кримського (Київ, 1924), «Український стилістичний словник» І. Огієнка (Львів, 1924), «Словник українсько-російський» А. Ніковського (Київ, 1926), «Правописний словник» Г. Голооскевича (Харків, 1930), «Правописний словник» О. Ізюмова, (Харків, 1931), «Українсько-польський словник» та «Польсько-український словник» Є. Грицака й К. Кисілевського (Варшава, 1931), «Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних» І. Огієнка (Жовква, 1934), «Правописний словник» за редакцією О. Панейка (Львів, 1941) тощо.

Разом із студентами знаходимо у кожному з них безліч і полонізмів, і просто фонетичних та словотвірних рис, що свідчать про польське походження, і стиль наголошення українських слів за польським варіантом – збереження наголосу на другому від кінця складі тощо. Зупиняємось на тих словах та фонетичних, словотвірних рисах, які, на нашу думку, активні і в сучасному мововжитку.

На другому занятті вивчаємо тему «Наголос в українській мові. Стиль наголошення українських слів за польським варіантом». Щодо сучасного наголошування слів, то варто сказати, що польська манера наголошування другого складу з кінця (зафіксована у словнику Г. Голооскевича, 1930 р.) є і дотепер у деяких українських словах: бурштин**О**вий, багатораз**О**вий, однораз**О**вий, ярмарк**О**вий, тис**О**вий. Крім цього, як зазначає Піддубна В., словотвірними ознаками полонізмів в українській мові є, власне, відіменникові прикметники із суфіксом **-ов(ий)**, які і зберегли польський варіант наголошування. Проте, варто зауважити, що у побуті таке наголошування так і не прижилося.

Для засвоєння матеріалу виконуємо на занятті різнопланові завдання: аналітичні вправи; вправи за зразком; конструктивні вправи; творчі завдання.

Тема «Вимова звуків, що позначаються буквами г і г. Вплив польської мови на появу у фонетиці української мови г» для студентів-іноземців є однією з найскладніших тем у фонетиці. Ситуація ускладнюється ще й тим, що конкретних правил вживання г немає. 3 червня 2019 року набула чинності нова редакція «Українського правопису», яка пропонує розширити застосування «г» у, наприклад, іноземних власних назвах, деяких іменах. Цікавим фонетичним явищем є використання г замість [g]: бергам**о**та, га**ц**ик, гвал**т**, гвал**т**увати, гранат, гра**т**а, грату**л**яція, дзе**н**гель, жег**н**ати, зга**р**да, фігел, шпара**г**и тощо. Ці слова увійшли в словники саме з г. У прізвиськах та іменах людей допускатиметься передавання звука [g] двома способами: як із використанням букви "г" так із використанням "г" – і як, наприклад, Гу**л**лівер, і як Гу**л**лівер. Варто зазначити, що саме ця фонетична риса ввійшла в українську мову з польської.

Під час вивчення теми «Лексикологія. Групи слів за походженням: власне українські та запозичені (іншомовного походження) слова» акцентували увагу на полонізмах в українській літературній мові та передумовах їх виникнення. До прикладу, цікавим фактом є правопис слова «яблуко» і «ябло». Оскільки, форми слова «я**б**ко» і «я**б**луко» зафіксовані українськими словниками, зокрема словником за редакцією Б. Грінченка та Великим тлумачним словником сучасної української мови. Наявність першої форми можна пояснити звуковим оформленням польського слова, оскільки ł у ньому не вимовляється [jarko]. Вперше це слово зафіксовано у «Правописному словнику» Г. Голооскевича (Харків, 1930).

Зазначимо, що до полонізмів в «Етимологічному словнику української мови» належать такі слова, як акорд, акуратний, аркуш, багнет, базграніна, балия, балцанка, баляси, баніт, басаман, безецний, бидля, бібуля, благати, блакить, блам, брама, брїжа, брїчка, брїква, будїнок, будувати, бунт, вакувати, валїза, валюша, варїювати, венгер, вензель, вербувати, вибачати, виделка, виконати, викрутас, вильоти, вправа, жвавий, жовнїр тощо.

На занятї з теми «Відмінки іменників. Варіантні форми родового відмінка» опрацьовуємо новий матеріал з урахування змін у правописі, адже згідно з новою редакцією «Українського правопису» (2019 рік) можна вживати варіантні форми родового відмінка: радості й радости, любові й любви, ніжності й ніжности, вірності і вірности тощо. Саме другий варіант вживання іменників третьої відміни у родовому відмінку однини у 20–30 рр. ХХ ст. був в активному вжитку на рівні як літературної мови, так і говірок. Крім цього, правопис 1928 року передбачав вживання літери «и» на початку слів. У новому правописі у цьому випадку надається перевага літері «і», однак перед приголосними «н» та «р» можна вживати два варіанти написання: «індик» та «индик», «ирій» та «вирій», «ірод» та «ирод» тощо.

Експериментальна навчальна програма з української мови як іноземної та історії її становлення (5 годин)

Розрахована на студентів-іноземців здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» I курсу усіх галузей і спеціальностей закладу вищої освіти

Очікувані результати	Кількість годин	Тема	Рекомендовані види роботи
<p>Студент знає та розуміє історичні передумови становлення української літературної мови; пояснює значення терміну «полонізм»; усвідомлює роль полонізмів у становленні української мови; сприймає й опрацьовує інформацію, подану в різних формах (текстовій і графічних: схеми, таблиці та ін.); робить висновки щодо того, який вплив на становлення української літературної мови мала окупація західноукраїнських земель Польщею</p>	1	Огляд історичних передумов становлення української літературної мови 20–40х рр. ХХ ст. Преса, лексикографія та літературне життя	<p>Рекомендовані види роботи: Відповіді на питання за змістом прослуханої інформації. Розкриття значення терміну «полонізм». Колективне обговорення значення державної мови та історичні передумови її становлення. Прослуховування уривків літературних творів письменників 20–40-х рр. ХХст та виписування полонізмів.</p>
<p>Студент вміє наголошувати слова відповідно до орфоепічних норм; розрізняє та впізнає слова, що наголошені за польським варіантом; сприймає й опрацьовує інформацію, подану в різних формах (текстовій і графічних: схеми, таблиці та ін.); робить висновки щодо необхідності дотримання орфоепічних норм української літературної мови.</p>	1	Наголос в українській мові. Стиль наголошення українських слів за польським варіантом.	<p>Рекомендовані види роботи: Колективне складання словника найбільш уживаних слів зі складними випадками наголосу.</p>
<p>Студент знає та розрізняє букви г і ґ; правильно вимовляє звуки у словах, що позначаються буквами г і ґ.</p>	1	Вимова звуків, що позначаються буквами г і ґ. Вплив польської мови на появу у фонетиці української мови г.	<p>Рекомендовані види роботи: Словниковий диктант. Вибіркове списування. Складання й розігрування діалогу з правильною вимовою звуків, що позначаються буквами г і ґ.</p>
<p>Студент знає і пояснює поняття «власне українські слова» та «запозичені слова»; розуміє й пояснює історичні передумови запозичень.</p>	1	Лексикологія. Групи слів за походженням: власне українські та запозичені (іншомовного походження) слова	<p>Рекомендовані види роботи: Аудіювання й читання тексту, у якому використано запозичені (іншомовного походження) слова. Записування речень, висловлень. Вибіркове списування.</p>
<p>Студент знає і розуміє, що відмінювання іменників є зміною форми слова; вміє відмінювати іменники в однині та множині, визначати відмінки іменників; розрізняє і пояснює походження варіантних форм родового відмінка.</p>	1	Відмінки іменників. Варіантні форми родового відмінка	<p>Рекомендовані види роботи: Вибіркове списування. Словниковий диктант. Письмо з пам'яті. Складання і розігрування діалогу з використанням варіантних форм родового відмінка.</p>

Для отримання результатів якості засвоєння знань за експериментальною навчальною програмою у двох групах було проведено діагностичну контрольну роботу. Результати дослідження продемонстрували, що середній бал підсумкового тестування студентів, які навчалися за експериментальною програмою на 3 бали вищий, ніж у студентів, що навчалися за стандартною програмою.

Висновки. Результати експерименту свідчать, що методика використання експериментальної навчальної програми з української мови як іноземної та впливу історичних подій на її становлення у процесі комплексного вивчення окремих тем, виявилась засобом покращення психологічної адаптації студентів-іноземців до мовного та національного середовища України, де вони здобувають фахову освіту. Крім цього, описана вище методика викладання нового мовного матеріалу сприяла кращому його засвоєнню.

Вивчаючи мову та історію України, іноземні студенти не тільки краще засвоюють мовні явища, розуміють їх походження, але й поглиблюють знання з минулого нашої держави.

Варто відзначити, що проблема адаптаційного процесу студентів з інших країн є предметом багатьох наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Важливими є і **перспективи подальшого дослідження**, які полягають в розробці науково-методичних посібників з досліджуваної тематики для організації як аудиторного, так і позааудиторного вивчення української мови іноземними студентами, як засобу досягнення високого рівня володіння мовою.

Література:

1. Алексеева Т. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2004. 20 с
2. Баранівська О. До питання про синтаксичні польсько-українські контрасти. *Studia methodologica: науковий альманах*. Т. : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2014. № 39. С. 62–68.
3. Довгодько Т. Розвиток системи підготовки іноземних студентів в Україні. *Вища освіта України*. 2012. № 3 (додаток 2). Т. 2. С. 102–104.
4. Дятленко Н. Умови адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. *Інститут психології і соціальної педагогіки КМПУ імені Б. Д. Грінченка*; Московський гуманітарний педагогічний інститут. 2009. Вип. 1. URL: <https://www.psych.kiev.ua>.
5. Кайдалова Л., Черкашина Ж. Адаптація іноземних студентів до навчання в вузах: метод. рек. для преподавателей и студентов подготовительных факультетов. Х. : НФаУ, 2014. 48 с.
6. Лещенко Т., Юфименко В. Українська мова як інструмент професійної адаптації студентів-іноземних громадян в Україні. *Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи*. Полтава, 2018. С. 54–56.
7. Московчук Н. Чинники позитивної адаптації студентів-іноземців в україномовному освітньому просторі України. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. С. 18–24.
8. Паламар Л. М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія та методика виховання”. К., 1997. 45 с.
9. Піддубна В. Висвітлення питання про польський вплив на українську мову в науковій літературі. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Вип. 39. 2015. С. 177–181.
10. Соколенко А. Полонізми у творах Осипа Туряньського 1920–30-х рр. *Зб. Харківського історико-філологічного товариства*. Харків, 2005. Т. 11. (Нова серія). С. 147–156.
11. Титаренко В. Лексика іноземного походження в північноукраїнських пам'ятках XVI – XVII ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Інститут української мови НАН України. К., 2007. 21 с.
12. Турчак О. В. Історико-правові засади становища національних меншин у Другій Речі Посполитій. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2011. № 1(3). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11tovdrp.pdf>.
13. Ушакова Н., Тростинська О. Вивчення української мови студентами-іноземцями: концептуальні засади. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 9. С. 12–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2014_9_4.
14. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). *Стан і статус*. 2017. URL: <https://zbruc.eu/node/68990>.
15. Common European Framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. *Companion volume with new descriptors. Provisional Edition*. 2017. URL: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>.